

ШАГАКА ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного права

РОЗМЕЖУВАННЯ ВИМОГ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЯК МАЙНОВИХ ТА НЕМАЙНОВИХ

Залежність сучасної людини від суспільства, в якому вона живе, і держави є досить високою і, як наслідок, значною є ймовірність заподіяння їй різної за видом і проявом шкоди. Однією з таких форм шкоди є моральна шкода. Можливість її відшкодування є одним із показників певного рівня захисту прав і свобод людини в демократичному суспільстві та правовій державі, важливим завданням якої є забезпечення справедливого, швидкого і ефективного відновлення порушеного права і адекватного, еквівалентного відшкодування заподіяної шкоди [1].

У постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [2], вказано наступне: моральну шкоду як втрату немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних незаконними діями чи бездіяльністю можуть зазнавати як фізичні так і юридичні особи; немайнову шкоду як втрату немайнового характеру, що настала у зв'язку з приниженням ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошенням комерційної таємниці, а також вчиненням дій на зниження престижу чи підризу довіри до діяльності потерпілого можуть зазнавати лише юридичні особи [3, с. 39].

Право на відшкодування моральної шкоди є важливою гарантією захисту прав і свобод громадян та законних інтересів юридичних осіб, встановлене Конституцією та законами України.

Право на відшкодування моральної шкоди виникає внаслідок завдання шкоди (майнової, фізичної чи моральної), незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства та не містить ніякого майнового елементу [4, с. 15; 5, с. 62], не має економічного змісту [6, с. 16].

Відповідно до ст. 16 Цивільного кодексу України [7] (далі – ЦК України), кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу, а одним із способів захисту цивільних прав та інтересів є відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Згідно ч. ч. 1, 2 ст. 23 ЦК України, особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає: 1) у фізичному болу та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із

знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

За ч. ч. 3, 4 ст. 23 ЦК України, моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості. Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

З аналізу вказаної статті, можна зробити висновок, що позовна вимога про відшкодування моральної шкоди може полягати у відшкодуванні грошима, майном або в інший спосіб. Отже, характер такої вимоги (майновий чи немайновий) є похідним від обраного позивачем (потерпілою особою) способу відшкодування моральної шкоди. Якщо позивач просить відшкодувати моральну шкоду грошима або майном, то така позовна вимога набуває майнового характеру. Якщо ж позивач вибрав інший спосіб відшкодування моральної шкоди, який не має грошового вираження (спростування неправдивих відомостей, прилюдне вибачення тощо), то така вимога є немайною.

Аналізуючи судову практику, а саме підстави залишення без руху позовних заяв, предметом яких є, зокрема, відшкодування моральної шкоди, можна зробити висновок, що суди неоднозначно визначають характер моральної шкоди, в більшості випадків визначають ставку судового збору як за вимогу немайнового характеру, однак, подекуди вказують на необхідність сплати судового збору за вимогами п. 1 ч. 1 ст. 4 (справа № 177/846/18), п. 5 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» (справа № 161/10403/18).

Виходячи з правової природи поняття «моральна шкода» слід зазначити, що майнові елементи у її визначенні відсутні, право на її відшкодування – це процесуальна вимога надати можливість особі довести наявність шкоди, визначити її розмір та отримати через судовий розгляд цього питання відповідну компенсацію.

Однак, у Постанові Першої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду від 28 листопада 2018 року № 761/11472/15-ц було висловлено правову позицію, згідно якої позовна вимога про відшкодування моральної шкоди є майною вимогою, оскільки позивач її визначив у грошовому вимірі [8].

Підсумовуючи викладене вище, слід зробити наступні висновки. Моральна шкода полягає у фізичному болю та стражданнях, у душевних стражданнях, у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Майнові елементи у законодавчому визначенні (дефініції) моральної шкоди відсутні.

Отже, моральна шкода є немайновою. При зверненні до суду з позовом слід звертати увагу та розмежовувати, що позовна вимога про відшкодування моральної шкоди грошима або майном є майновою, а вимога про відшкодування моральної шкоди в інший (немайновий) спосіб є немайновою вимогою.

Список використаної літератури:

1. Забара І.М. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди в міжнародному приватному праві 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://studrada.com.ua/content/забара-ім-відшкодування-моральної-немайнової-шкоди-в-міжнародному-приватному-праві-2002р>
2. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 31.03.1995 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.
3. Тихомиров О.О. Цивільно-правова відповідальність за інформаційні правопорушення: загальнотеоретичні аспекти / О.О. Тихомиров // Порівняльно-аналітичне право. – № 1. – 2015. – С. 37-40.
4. Беляцкин С.А. Возмещение морального (неимущественного) вреда / С.А. Беляцкин. – М. : Городец, 2005. – 64 с.
5. Пешкова О.А. Компенсация морального вреда: Защита и ответственность при причинении вреда нематериальным благам и неимущественным правам / О.А. Пешкова. – М. : Ось-89, 2006. – 240 с.
6. Бойко М.Д. Відшкодування шкоди: правовий аспект : навч.-практ. посіб. / М.Д. Бойко. – Київ : Атіка, 2007. – 328 с.
7. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
8. Постанова Першої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду від 28 листопада 2018 року № 761/11472/15-ц [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78376562>

Ключові слова: моральна шкода, компенсація моральної шкоди, грошовий еквівалент, суд.

Ключевые слова: моральный вред, компенсация морального вреда, денежный эквивалент, суд.

Key words: moral damage, compensation of moral damage, cash equivalent, court.